

Vedat Evren Belli

THE SEVENTH INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF VAN LAKE REGION

VII. ULUSLARARASI VAN GÖLÜ HAVZASI SEMPOZYUMU

Vedat Evren Belli, 14.03.1980 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, 1998-2002 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi "Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü"nden mezun oldu.

2006-2008 yılları arasında Kadir Has Üniversitesi Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Lisans Programı'nı tamamlayıp Yüksek Lisans Tezini vererek mezun oldu.

Öğrencilik yılları ile mezun olduktan sonra birçok ulusal ve uluslararası restorasyon-konservasyon projesinde görev aldı, bunlardan bazıları;

2001 yılında Türkiye İşbirliği Kalkınma Ajansı-TİKA'nın organizasyonu ile Moğolistan'da Bilge Kağan, Tonyukuk ve Köl Tigin Kurtarma Kazılarına (Türkiye İşbirliği Kalkınma Ajansı-TİKA) Uzman Restoratör ve Konservatör olarak katılmıştır.

2005-2007 yılları arasında Van Akdamar Adası, Kutsal Haç Kilisesi Restorasyon Projesi'nde Uzman Restoratör ve Konservatör olarak görev almıştır.

2007-2009 yılları arasında İshakpaşa Sarayı Restorasyonu ve Çevre Düzenlemesi Projesi'nde Uzman Restoratör ve Konservatör olarak görev almıştır.

Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nde sözleşmeli öğretim üyesi olarak çalışmakta ve Arkeoloji Bölümü'nde Konservasyon dersleri vermektedir.

2003 yılından itibaren Prof. Dr. Oktay Belli'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde Doğubayazıt, Kars, Ağrı, Iğdır, Tuzluca, Kağızman, Van, Hakkari, Bitlis, Siirt, Ahlat, Erciş, Sarıkamış, Muş ve Erzurum'da düzenlemiş olduğu ulusal ve uluslararası sempozyumların genel sekreterliği görevini yapmıştır.

2011 yılından beri "Belli Eğitim Kültür Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi"nin (BEKAM) müdür yardımcılığını yapmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin çeşitli il ve ilçelerinde yapılmakta olan uluslararası sempozyumların genel sekreterlik görevini büyük bir başarıyla yürütmektedir.

THE SEVENTH INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF VAN LAKE REGION

VII. ULUSLARARASI VAN GÖLÜ HAVZASI SEMPOZYUMU

BETAV
BİTLİS EĞİTİM VE TANITMA VAKFI

EDITED BY / EDİTÖR
OKTAY BELLİ
V. EVREN BELLİ

THE SEVENTH INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF VAN LAKE REGION

VII. ULUSLARARASI VAN GÖLÜ HAVZASI SEMPOZYUMU

Oktay Belli, 1945 yılında Kars'ta doğdu. 1966 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eski Önasya Dilleri ve Kültürleri Bölümü'ne giren ve 1970 yılında mezun olan Oktay Belli, aynı yıl Eski Çağ Tarihi Anabilim Dalı'nda asistan oldu.

Oktay Belli, 1970 yılından günümüze kadar Anadolu'da "Boyalı Mağara Resimlerinin Araştırılması", "Tarih Öncesi Çağ'a Ait Kayaüstü Resimlerinin Araştırılması", "Tunç ve Erken Demir Çağı'na Ait Kale ve Nekropollerin Araştırılması", "Hammadde Yataklarının Araştırılması", "Maden Kaynakları ve İşletmesinin Araştırılması", "Urartu Karayolu Şebekesinin Araştırılması", "Anıtsal Kaya Kapılarının Araştırılması", "Anıtsal Kaya İşaretlerinin Araştırılması", "Urartu Çiviyazılı Belgelerinin Araştırılması", "Geleneksel Konut Mimarisinin Araştırılması", "Baraj, Gölet ve Sulama Kanallarının Araştırılması", "Geleneksel Mutfak Kültürünün Araştırılması", "Geleneksel Müzik Aletleri ve Kültürünün Araştırılması" konularında çalışmalar yapmaktadır.

1991-2008 yılları arasında Van'da "Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı" ile "Yoncatepe Sarayı, Nekropolü ve Aşağı Kent Kazısı"nı sürdürmüştür. 1997-2012 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı **"Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi"**nin Müdürlüğü'nü yapmıştır.

2001-2006 yılları arasında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı **"Avrasya Arkeoloji Enstitüsü"**nü kurdu ve müdürlüğünü yaptı. Ukrayna, Kırım, Gürcistan, Nahçıvan, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'da arkeolojik yüzey araştırması yaptı ve sonuçlarını çeşitli makale ve kitaplar halinde yayınladı.

2003 yılından beri Doğubayazıt, Kars, Kağızman, Ağrı, Iğdır, Van, Ahlat, Ercis, Bitlis, Sarıkamış, Siirt, Muş, Tuzluca, Erzurum ve Hakkari'de ulusal ve uluslararası sempozyumlar düzenleyerek, sempozyum sonuçlarını kitaplaştırdı.

1975 yılından beri Anadolu Uygarlıkları konusunda çeşitli belgesel filmlerin yapılmasına katkıda bulundu, İstanbul, Mersin ve Van'da çok sayıda kişisel fotoğraf ve Urartu sergisi açtı.

2011 yılından beri **"Belli Eğitim Kültür Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi"nin (BEKAM)** Müdürlüğü'nü yapmaktadır. 1977 yılından beri çeşitli süreli dergi ve kitabın editörlüğünü yapmaktadır. Şimdiye kadar uluslararası düzeyde 44 kitap ve 680'den fazla bilimsel makalesi yayınlandı.

Prof. Dr. Oktay Belli, Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Başkanı, Azerbaycan Türkiye Kültür ve Eğitim Vakfı Üyesi, ÇEKÜL Vakfı, Taç Vakfı, Kars-Ardahan-Iğdır Kalkınma Vakfı (KAI), Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yönetim Kurulu Üyesi, Türk Eskiçağ Bilimler Enstitüsü ve Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü üyesidir. Evli ve iki çocuk sahibidir.

Prof. Dr. Oktay Belli

EDITED BY / EDİTÖR
OKTAY BELLİ / V. EVREN BELLİ

BETAV
BİTLİS EĞİTİM VE TANITMA VAKFI

Kerem KARABULUT-N. Seda KALENDER
Socio-Economic Structure and Development Strategy of Bitlis Province 422
Bitlis İli Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Kalkınma Stratejisi 423

Nihat FALAY
Tobacco and Cigarette in East and South-East Anatolia 430
Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Tütün ve Sigara 431

Cevdet BAYCAN
Why did Ehmede Xani Write His Work Mem Ü Zin? – What is Xani's Understanding of the State? 440
Ehmedê Xanî Neden Mem Û Zin Eserini Yazdı? Xanî'nin Devlet Anlayışı Nedir? 442

İsa YÜCEER
Reflection of Belief to the Life Model of Bitlis 446
İnancın Hayata Yansıması Bitlis Örneği 447

Bülent AKOT
The Book "Âsâr" written by Müştâk Baba from Bitlis Being Remembered Due to his Books Around the Scientific Circles by the Lake Van 458
Van Gölü Havzasının İlmi Hayatında İz Bırakan Şahsiyetlerden Bitlisli Müştâk Baba'nın Âsâr Adli Eseri 459

Necmeddin ŞEKER
Said Nursî and the Concept of Circumcision 465
Said Nursî'nin Sünnet Anlayışı 466

Naim AVAN
Sibgatullah Arvasi 473
Sibgatullah Arvasi (?—1870) 474

Zeki TAN
On the Role and Possibility of Intangible Dynamics in Integrating the Social Differentiations 481
Toplumsal Farklılıkları Bütünleştirmede Manevi Dinamiklerin Rolü ve İmkânı Üzerine 482

Ekrem BEKTAŞ
Famous Scholars of Hizan of Bitlis 496
Bitlis Meşhurları Bağlamında Hizanlı Şahsiyetler 497

Yasin İPEK
Beliefs and Practices About Transition Periods of Adilcevaz 509
Adilcevaz'da Geçiş Dönemlerine Dair İnanış ve Uygulamalar 510

Elif KANCA
Practiced and Memorised Bitlis: Space, Memory and Culture 522
Yaşanmış ve Anlaşılmış Bitlis: Mekan, Bellek ve Kültür 523

Zeynelabidin MAKAS
The Wounded Mahmut in Ahlat 528
Yaralı Mahmut Ahlat'ta 529

Mehmet Akif IŞIK
Toilet Culture Over Time and Toilet Sites 532
Dünden-Bugüne Tuvalet Kültürü ve Tuvalet Mekanları 533

Mehmet Sait ŞAHİNALP-Veysi GÜNAL
Reflections of the Geographical Environment in Bitlis Folk Songs 549
Coğrafî Ortamın Bitlis Türkülerine Yansımaları 551

BELIEFS AND PRACTICES ABOUT TRANSITION PERIODS OF ADİLCEVAZ

ABSTRACT

*Yasin İPEK **

Rooted in history dating back to ancient periods, every shade of green and blue naturally find in a charming, being a foreigner and you forget how far you come in a warm place until the honest and sincere with the people I want to talk about. This is, unfortunately, deserves equally obscure, unheard enough to name one of many in camps: Adilcevaz.

Adilcevaz which has hosted many civilizations in the historical process, not necessarily all of these civilizations, lifestyles, beliefs and cultures affected. As a result of this interaction, and a rich blend of many different elements of hosting a site that has had a colorful culture. Indeed, we saw clearly who have done research: Both the "folk beliefs" as well as in terms of "folk culture" in terms Adilcevaz, and carry the Anatolian cultural mosaic of the value of the lives of many.

The man is a social being, which geography or time, lives, regardless of which members of the community or faith, "birth, wedding and death, such as" perhaps the most important life transition periods, a team that has beliefs and practices. The difference in the current environment and according to the conditions that manifest in ways beliefs and practices that focuses on exit points purposes was always the same.

If this goal will collect in a single sentence: In recognition of impotence than the man himself, and take refuge in the spiritual forces them to be solved. Indeed, if we think like this: If no written text with touches although there is little or no legal sanctions, something we always believed in the process from birth to death, and security was regarded as a kind of them have tipped against unwanted situations.

One to one conversations with these beliefs and practices "superstition or false belief" is defined as, but can be seen in the following sections; in the Adilcevaz transition periods intensively on the beliefs and practices of everyday life are seen and felt the impact. We have made this presentation about the positioning of the region identify and try to offer rituals.

Key words: Adilcevaz, Birth, Wedding, Death, Belief and prastices, Transition periods of Adilcevaz, “folk beliefs”, “folk culture”, “superstiton of false belief”.

** Yasin İPEK, Researcher-Writer, Kayseri-TURKEY*
e-mail: yipek75@hotmail.com

ADİLCEVAZ'DA GEÇİŞ DÖNEMLERİNE DAİR İNANIŞ VE UYGULAMALAR1

GİRİŞ

*Yasin İPEK **

Çok eski dönemlere kadar uzanan tarihiyle köklü, yeşilin ve mavinin her tonuna rastlayabileceğiniz tabiatıyla büyüleyici, ne kadar uzaktan gelseniz de size yabancılığınızı unutturacak kadar içten ve samimi halkıyla sımsıcak bir yerden bahsetmek istiyorum. Burası, maalesef hak ettiği derecede tanınmamış, adını yeterince duyuramamış birçok yörelerimizden biri: Adilcevaz.
Tarihsel süreçte birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Adilcevaz, ister istemez tüm bu uygarlıkların yaşam tarzlarından, inançlarından, kültürlerinden etkilenmiştir. Bu etkileşim neticesinde farklı birçok unsuru bünyesinde barındırıp harmanlayarak zengin ve bir o kadar da renkli bir kültüre sahip olmuştur. Gerçekten yapmış olduğumuz araştırmalar da şunu net bir şekilde gördük ki: Gerek "halk inanışları" açısından gerekse "halk kültürü" açısından Adilcevaz, Anadolu kültür mozaiğine dair birçok değeri taşımakta ve yaşamaktadır.

Sosyal bir varlık olan insan, hangi coğrafyada ya da zamanda yaşarsa yaşasın, hangi topluma ya da inanca mensup olursa olsun, "*doğum, düğün ve ölüm*" gibi hayatının belkide en önemli geçiş dönemlerine dair bir takım inanışlara ve uygulamalara sahiptir. İçinde bulunulan çevreye ve şartlara göre fark şekillerde tezahür eden bu inanış ve uygulamaların çıkış noktaları hep aynı amaçta odaklanmaktadır. Bu amacı tek bir cümlede toplayacak olursak: Acizliğinin farkına varan insanın kendisi dışındaki manevi güçlere sığınması ve onlardan medet ummasıdır.

Gerçekten de şöyle bir düşünecek olursak: Hiçbir yazılı metne dayanmamasına ya da hiçbir hukuki yaptırıma sahip olmamasına rağmen bizler doğumdan ölüme kadar ki süreçte hep bir şeylere inanmış ve bunları istenmeyen durumlara karşı bir nevi emniyet sübabı olarak benimsemişizdir.

Birebir yapılan sohbetlerde bu inanış ve uygulamalar "hurafe ya da batıl inanış" olarak nitelendirilip kabul edilmemekteyse de, aşağıdaki bölümlerde de görüleceği üzere; Adilcevaz'da da geçiş dönemlerine dair inanış ve uygulamalar yoğun bir şeklide görülmekte ve gündelik hayatta etkisini hissettirmektedir.

I- DOĞUM

Hayatın başlangıcı olarak kabul edilen doğum, insanoğlunun aklının sınırlarını zorlayacak kadar olağanüstü ve hayret verici bir fenomendir. Tek bir hücrenin ortalama dokuz ay gibi bir hamilelik süreci sonucunda ulaştığı mükemmeliyet gerçekten düşünen akılları zorlayacak türden bir olaydır.

Bu akıl almaz olayı, öncesi ve sonrasıyla sorunsuz şekilde yaşamak isteyen insanoğlu, modern bilimin ve tıbbın imkânlarından faydalanmakla beraber, manen de rahatlamak için atalarından beri süregelen birtakım inanış ve uygulamaları da gerçekleştirmektedir. Bizlerde doğum olayını, öncesi ve sonrasına dair inanış ve uygulamalar şeklinde iki ana kısımda incelemeyi uygun bulduk.

DOĞUM ÖNCESİ SÜREÇLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Yörede genelde hamile bayanlara "gebe" veya "yüklü" denmektedir. Doğum yapana kadarki süreçte hamile bayanlar bir takım amaç ve beklentilerle çeşitli uygulamaları gerçekleştirmektedirler.

Bunlardan belli başlıları:
Evlendikten sonra çocuk sahibi olmak istemeyen bayanlar bu sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla; yüksekten atlamak, ağır yük taşımak, soğan kabuğunu kaynatıp aç karına içmek veya kına içmek gibi çeşitli yöntemlere başvururlar. Şayet tüm bunlara rağmen ana rahmindeki çocuk kırkıncı güne kadar düşmezse artık bu zamandan sonra çocuğun bedenine ruh üflenilip, canlandığına inanıldığından dolayı artık

[1] *Bu bölümün hazırlanmasında "Yasin İPEK; Tarible Doğanın Buluştuğu Yer Adilcevaz, Laçin Yayınları, Kayseri 2006." adlı çalışmadan faydalanılmıştır.*

** Yasin İPEK, Dinler Tarihi ve İslam Tarihi Uzmanı, Kayseri-TÜRKİYE*
e-posta: yipek75@hotmail.com

o bebeği düşürmek büyük günah olarak kabul edilir.

Yukarıdaki durumun aksine *çocuk sahibi olmak isteyen bayan sürekli düşük yapıyorsa bunu engellemek için de*; ilmine güvenilen bir hocaya götürülerek muska yazdırılır ve bu muska çocuk doğana kadar hamile bayanın boynunda asılı durur.

Çocuğu olmayan veya çocuğunun sağlıklı, uzun ömürlü, güzel olmasını isteyen bayanlar; yöredeki elliye yakın türbe ve bulak gibi ziyaret yerlerine giderek dualar etmekte ve oralara adaklar sunmaktadırlar. Yörede bu ziyaretlerde yapılan uygulamalara ek olarak gene aynı sebeplerle şu inanış ve uygulamalara da rastlanılmaktadır:

Hamile olan bayanın; aş erdiği şeyi yemezse çocuk doğduğunda çenesinin titreyeceğine; herhangi bir ziyaretin yanından geçerken vücudunun neresini kaşırsa çocuğun orasında ben çıkacağına; elma yerse doğacak çocuğun al yanaklı olacağına; ekşi yiyecekler yer ve o anda da parmaklarıyla yanağının iki yanına bastırırsa çocuğun gamzeli olacağına; tavşan eti yerse çocuğun dudağının yarık (açık) olacağına; çok sakız çiğnerse çocuğun altını çok kirleteceğine ve ağzından salya akacağına; midesinde yanma olursa çocuğun saçlı olacağına; saçını kestirirse çocuğun kısa ömürlü olacağına; çocuğun kıpırdandığı hissettiğinde yanında sevmediği birisi varsa ona benzememesi için karnına, benzemesini istediği biri varsa o kişiye bakması gerektiğine inanılır.

Çocuğun cinsiyetini belirlemek amaçlı inanış ve uygulamalar

Yörede hamileliğin kırkıncı gününden itibaren çocuğun cinsiyetinin belli olduğuna inanılmaktadır. İşte bu sebeple hem doğacak çocuğun cinsiyetine dair bilgi sahibi olmak hem de arzu edilen cinsiyette çocuk sahibi olmak için birtakım inanış ve uygulamalara rastlanılmaktadır. Bunlar:

Hamile bayan rüyasında altın ve salatalık görürse oğlan, kayısı görürse kız doğurur.

Kadın çok ekşi yerse kız, tatlı yerse oğlan doğurur.

Hamile kadının kalçaları büyük olursa kız doğurur.

Hamile kadın hareketleri ağır olur, sürekli uyursa kız, hareketli olursa oğlan doğurur.

Hamurun içerisine dikiş iğnesi konarak ateşte pişirilip hamile kadına verilir. Oda, ekmeği böldüğünde önce iğnenin başını bulursa kız, ucunu bulursa oğlan doğurur.

Hamile kadın altlarına makas ve bıçak konulan minderlere oturtulur. Eğer oturduğu minderin altında makas varsa kız, bıçak varsa oğlan doğurur.

Hamilelik süresince kadının göbeğinde bir çizgi oluşur. Eğer bu çizgi göbeği geçerse oğlan, göbekte kalırsa kız doğurur.

Kadın hamileyken güzelleşirse oğlan, çirkinleşirse kız doğurur.

Kadının hamilelikte yüzü gözü çillenirse kız doğurur. Bu çillerin doğum sonrasında geçmesi için çocuğun beziyle doğum esnasında kadının yüzü silinir.

Kız zor, oğlan kolay doğar.

Hamile kadının karnı yuvarlak durursa oğlan, dik durursa kız doğurur.

Doğacak çocuk ana karnında yukarıda olursa oğlan, aşağıda olursa kızdır.

Doğacak çocuk ana rahminin daha çok sağında duruyorsa oğlan, solunda duruyorsa kızdır.

Doğum esnasında hamile kadın yukarı bakıyorsa kız, aşağı bakıyorsa oğlan doğuracaktır.

Doğuma Hazırlık Süreci

Günümüzde doğumlar daha çok hastanelerde yapılmaktaysa da geçmişte ve kırsalda doğumlar hala evlerde, o çevrede bu işi bilen bayanlar (ebe) tarafından yaptırılmaktadır. Doğum yaptırılacak odada; leğen, bez, sıcak su, makas, iplik, tuz ve çocuğun kıyafetleri ya da kundağı bulundurulur.

Doğum esnasında bir sıkıntı olmaması ve doğumun sorunsuz gerçekleşmesi için doğum yapacak olan kadına; okunmuş su içirilir; üzerinde ekmek kırılır ve kırılan ekmekler köpeklere verilir; komşulardan toplanan tuz sancı sırasında kadının başına atılır; çocuk ters geliyor ise zeytinyağı ile kadının karnı ovulur; doğum sancısının başlamasının ardından kadına banyo yaptırılır ve iyice terlemesi için soba yakılıp, çay ve benzeri sıcak içecekler içirilir.

DOĞUM SONRASI SÜREÇLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Yörede doğum yapan kadına "lohusa" denmektedir. Lohusalık süresince gerek annenin gerekse bebeğin sağlığı açısından, anneye pek iş yaptırılmamakta,

sağlığı ve temizliği konusunda kendisi ve çevresindekiler tarafından daha hassas olunmaktadır.

Doğum sonrası döneme ait inanışları ve bunların uygulamalarını anne ve bebek açısından iki kısımda inceleyecek olursak:

Lohusa Kadınla İlgili İnanış ve Uygulamalar:
Lohusa kadına, sancısının süt yoluyla çocuğa geçeceği endişesiyle her şey yedirilmez.

Bebeğin sancısı olmasın diye hem anneye hem de çocuğa, çeşitli baharatlarla hazırlanan "*çekem*" adı verilen bir tür ilaç verilir.

Kızdan sonra oğlan veya oğlandan sonra kız doğuran kadının sancısının çok olacağından dolayı bu sancının olmaması ya da en aza indirilmesi için kocası makasla suyu keser ve bu su lohusa kadına içirilir.

Çocuğu yaşamayan kadının akrabaları yedi veya kırk evden kumaş parçaları toplayıp bir gömlek dikerler ve bu gömlek doğar doğmaz çocuğa giydirilir.

Bebeğe verilecek ilk memede, iştahı yerinde olan birisine benzemesi niyet edilerek, besmele çekilir ve ezan okunur.

Lohusa kadının yanına, bebeği yaramaz olmasın diye ilk üç gün el işi götürülmez.

Lohusa kadına ilk kırk günde horoz boynu yedirilirse, çocuğun boynunun uzun ve sağlam olacağına inanılır. Yenen boyun kemikleri süpürge çöpüne takılarak kıbleye doğru asılır.

Lohusa kadın evde yalnız bırakılmaz. Bırakılırsa kadını kara basar. Şayet anne yalnız bırakılmak zorunda kalınırsa ya yanına küçük bir çocuk bırakılır ya da başına küçük Kur'an-ı Kerim, makas, çengelli iğne ve yastığının altına ekmek bırakılır.

İki kırklı çocuk karşılaşırsa üstüne gelen basar ve üstüne gelinen büyüyemez. İşte bu sebeple anneler karşılıklı olarak çocukları emzirirler ve iğne değişirler.

Çocukla İlgili İnanış ve Uygulamalar:
Göbek bağı yıkanıp bir beze sarılarak, çocuğu kırk basmasın diye temiz bir yere gömülür.

Çocuğun ağzı tatlı olsun, kısmetli bol olsun diye ağzı ya balla ya da zemzem suyu ile açılır.

Çocuk, leğen içerisinde hazırlanan ılık tuzlu suyun içine konulur ve pişmesin, kokmasın, terlemesin, ağzı kokmasın diye her tarafı tuzlanır.

Çocuk zayıfsa toparlanması için yumurtanın akı bir kapta çırpılarak çocuğun vücudunun her tarafına sürülür.

Çocuğun burnu küçük, yüzü güzel olsun diye yüzü sıvazlanır.

Çocuğun kirpikleri uzun olsun diye badem yağı sürülür.

Çocuğun gözlerine ilk kırk günde hacdan getirilmiş sürme sürülürse gözlerinin güzel olacağına inanılır. Çocuğun huysuz olmaması için, dayısı çocuğun tabanını dişler.

Çocuk yatarken üzerinden atlanırsa boyu kısa kalır.

Çocuğun boyu kısa kalmışsa, bal kabının içerisine pişmemiş yumurta bırakılır. Birkaç ay sonra bu yumurta çıkarılıp balla karıştırılıp, kısa boylu olan çocuğa yedirilir.

Çocuğun boyu çok uzunsa, üç çarşamba boyunca her çarşamba bir tahta direğe yaslanır ve boyu işaretlenir. Sonra boyu çok fazla uzamaz. Çocuğun zihinsel özürlü olmaması için banyo suyuna altın atılır.

Çocuğun yanına çok altınla yaklaşılırsa çocuk sarılık olur. Sarılık hastası olarak doğan veya sonradan sarılık olan çocuğun banyo suyunun içine miras altını bırakılırsa ve çocuğun başına sarı yazma bağlanırsa bu hastalık geçer. Sarılık hastalığının tedavisinde bunlara ek olarak alabalıkta kullanılır. Su dolu bir kaba alabalık konulup sarılık hastası olan çocuk devamlı balığa baktırılırsa hastalık balığa geçer ve çocuk rahatsızlıktan kurtulur.

Çocuğun gözlerine limon sıkılırsa gözleri parlak olur.

Çocuk yürüyemiyorsa, kalbura konup kapı kapı dolaştırılır. Dolaşılan kapılarda, çocuk ıslanmayacak şekilde kalburun kenarından su dökülür; kalburun

içerisine yumurta, çorap ve şeker bırakılır.

Çocuk beşiğe konmadan önce beşikte rahatça yatması için beşiğin demiri üç kere dişlenir. Çocuk beşiğe konurken, beşiğin üstünden şeker atılır ve zeki olması için beşiğe ayna, çakı, kalem konulur.

Çocuk çoraplı yatırılırsa hırsız olur.

Çocuğun önüne çeşitli eşyalar konulur. Çocuk bu eşyalardan hangisini alırsa gelecekteki mesleği ve yaşantısı hakkında yorumlar yapılır.

Mesela; aynayı alırsa geleceğinin parlak olacağına, kalemi alırsa öğretmen ya da memur olacağına, ağaç dalını alırsa ileride çoban olacağına, eğer hiçbir şey almazsa gelecekte bir şeye sahip olamayacağına inanılır.

Göbeği düşen çocuğun gözüne sürme çekilir ve göbek düşen yere kahve veya para basılır. Çocuğun çabuk büyümesi için göbek düştükten sonraki üç gün hariç, kırk gün boyunca her gün yıkanır.

Çocuğun düşen göbeği, çocuk rahat uyusun diye yastığın altına konur ya da okusun diye caminin bahçesine atılır.

Çocuğun ileride hangi işle uğraşması isteniyorsa düşen göbeği, o meslekle alakalı bir yere bırakılır. Mesela: Çocuğun doktor olması isteniyorsa hastanenin bahçesine, öğretmen olması isteniyorsa okul bahçesine, din adamı olması isteniyorsa cami bahçesine gömülür.

Doğumdan sonraki on beşinci günde banyo yapılacak suyun içine tespih, okunmuş buğday, altın ve çivi atıldıktan sonrada önce çocuk, daha sonra anne bu suyla yıkanır. Bu su anne ve çocuğun geçtiği yerlere damlatılır. Bu işlem kırkıncı günde de tekrarlanır.

Çocuğun beşiği boşken sallanırsa, hastalık ya da uğursuzluk getirir.

Kırkı çıkmadan evden çıkarılan çocuğa nazar değmemesi için, üzerine bir tabak tutulur ve bu tabağın içine yumurta kırılır ya da yanına bir parça ekmek konulur.

Çocuk ayna ya da parlak bir şeye bakarsa veya çocuğu severken havaya atılıp tutulursa aydan alır (Nazar değer).

Çocuğun kırkı çıkmadan odasına çiğ et sokulmaz.

Çocuğa nazar değmemesi için kömür isi bebeğin yanağına sürülür; bebeğin kundağının içine ya da yastığının altına ekmek parçası bırakılır; kurşun döktürülür ve hocaya, içine şap, soğan kabuğu, sarımsak kabuğu ve Ayet'el- Kürsi yazılı bir kağıt konulurmuş muska yazdırılır; eve gelen misafirin nazarının değmemesi için ayakkabısına tuz konur ya da kapıya süpürge çöpü konur.

Çocuğa nazar değdiğinde, kimlerin nazarının değdiği düşünülüyorsa, o kişilerin isimleri bir kâğıda yazılır ve yakılıp dumanı nazar değen kişiye tutulur; nazarı değdiğine inanılan kimsenin ayakkabısı iple ölçülür ve o ip yakılarak nazar değen kimseye doğru dumanı tüttürülür.

Çocuk cenaze bulunan bir ortamda bulunursa veya evin yakınından cenaze geçiyor ise o evdeki kırkı çıkmamış çocuk evin dışına çıkarılır. Cenaze kırkı çıkmamış bir bebeği basmış ise, o cenazenin mezarından getirilmiş olan toprakla karıştırılmış olan su ya da cenaze suyu ile çocuk banyo yaptırılır.

Çocuğun ilk kesilen tırnakları atılmaz, çaputa konarak saklanır. Tırnak kesildikten sonra çocuğun eli babasının cüzdanına sokturulur. Çocuğun aldığı para bir fakire verilir.

Çocuğun ilk saç tıraşında, kesilen saçın ağırlığı kadar altın ya da aynı değerde para fakirlere dağıtılır.

Çocuğun dişi çıkmaya başlayınca, bunu ilk fark eden kişi çocuğa hediye almak zorundadır. Çıkan ilk dişi kutlamak için annesi, buğday ve nohudu suda kaynatarak yaptığı "Hediği" küçük kaplarla akraba ve komşularına dağıtır (Hedik bazen şekerli de olabilir.). Hediği alan kimseler kabı iade ederken içine hediyelerini de koyarak geri yollarlar. Hedikler ipe dizilerek çocuğun omzuna dikilir. İlk düşen diş saklanır.

Çocuk yılını doldurduğunda ayağını tutarsa kardeş istiyordur.

II. DÜĞÜN

Farklı cinsten iki insanın belli bir olgunluğa eriştiklerinde; hayatlarının sonuna değin birbirlerine

yoldaş olacaklarına ve iyisiyle kötüsüyle yaşamının yükünü birlikte paylaşacaklarına dair yaptıkları akit, gerek o çift için gerekse onların çevresi için ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü bu akit neticesinde birleşen çiftler sayesinde ocak tütmeye devam edecek, nesil varlığını sürdürecektir. Böylesine önemli bir olayın öncesi ve sonrasında yaşananlarda muhakkak ki ayrı bir öneme sahiptir. Bu sebeple hem yapılacak olan evliliğin huzurlu olması hem de bu evlilik neticesinde devam edecek olan neslin sıhhati açısından yerine getirilmesi gerekli görülen birçok inanış ve uygulamaya rastlanmaktadır. Daha eş adayının bulunması sürecinden başlayan bu inanış ve uygulamaları belirtecek olursak:

Kısmetle İlgili İnanış ve Uygulamalar
Kıyafetinin üzerinde beyaz iplik olan kimse, o gün sevdiğini görecektir.

İlk defa kalınan bir evde, odanın anahtarını yastığın altına koyup yatan kişi rüyasında evleneceği kişiyi görür.

Rüyanda birini görüp de yastığını ters çevirsen, o gördüğün kişide seni rüyasında görür.

Dört yapraklı yoncayı yastığının altına koyan kimse, rüyasında sevdiğini görür.

Dokuz gece, gökyüzünde dokuz yıldız sayan kimse, dokuzuncu gece yattığında rüyasında evleneceği insanı çeşme başında kendisine bir tas su verirken görür.

Kısmetin çözülmesi için, bir kilidin üzerine dua okunur ve bu kilit cuma namazından çıkan ilk kişiye açtırılır; hocaya ve ziyaret yerlerine gidilir.

Evlenme Talebinin Duyurulması: Yörede gençlerin evlenme çağı genelde kızlar için yirmili yaşlar, erkekler içinde askerlik dönüşüdür. Ayrıca evde büyük kardeş dururken küçüğün evlenmesine pek sıcak bakılmaz. Ancak büyük kardeşin rızası olursa küçüğün evlenmesine onay verilir.

Evlenme isteğini doğrudan söylemeye çekinen genç bu talebini şu şekillerde ifade etmeye çalışır: Evlenmek isteyen erkek; bulgur pilavının ortasına kaşık saplar; yemek kaplarını devirir veya tekme vurur; babasının ayakkabısını ters çevirir veya yere çakar; ana babasının karşısında genleşir ve esner.

Eş Seçimi: Geçmişte eş seçimini aile büyükleri yaparken günümüzde gençler eşlerini kendileri seçmektedirler. Fakat gene de eş seçiminde özellikle aileler için bir takım kıstaslar önemini korumaktadır. Bunlardan belli başlılarını değinecek olursak: Evlenilecek kızda aranılan özellikler; güzellik, beceriklilik hamaratlık, soy- sop, aile yapısı, yaşının oğlandan büyük olmaması; erkek içinse; o yöreden olması, iş güç sahibi olması, içkisi- kumarı olmaması, soy- sop, aile yapısı, ekonomik bakımdan kıza denk olması şeklinde sıralanmaktadır.

Kız Görme: Erkeğin evlenme talebini çeşitli vesilelerle ya da doğrudan ailesine bildirmesinin ardından (bazen oğlunun evlenme çağının geldiğini düşünen aileler çocuklarının bu talepte bulunmalarını beklemeksizin) annesi ve yakın çevresindeki bayanlar kendilerince uygun gördükleri ya da kendilerine tavsiye edilen kızları görmeye giderler. Kız bakmaya gitmeye yörede "*kız beğenmeye gitmek*" denir. Kız beğenmeye gidilirken, kızın ev halinin nasıl olduğu daha iyi anlamak için kız evine haber verilmeden aniden gidilir.

Kız beğenmeye gidildiğinde kızın boyuna posuna, güzelliğine, davranışlarına, evinin düzenine bakılır. Şayet kız bu ölçütlerden geçerse "kısmetse hayırlı bir iş için size geleceğiz" diyerek evden ayrılırlar.

Kız İsteme ve Söz Kesme: Kız istemeye, erkek tarafının ileri gelenleriyle (amca, dayı, hala,...) birlikte mahalle ya da köy imamı da götürülür. Kız istemeye giderken, kızın verilmeme ihtimali düşünülerek değerli hediyeler götürülmez. Gelen konuklara ev sahipleri kahve ve şeker ikram eder. Kızın ailesine erkek tarafı yanlarında getirdikleri elçi aracılığıyla niyetlerini açıkladıktan sonra, oğlanın babası veya ondan daha büyük aile büyüğü "Allah'ın emri, peygamberin kavliyle…" kızı ister.

Kız tarafı, bu hayırlı işe olumlu bakıyorsa "kaderde varsa/ kısmetse olur" diyerek başka bir güne randevu verir. Şayet kızın gönlü yoksa damat adayının annesinin ayakkabısına tuz koyulur. Kararlaştırılan günün akşamı, erkek tarafı yine aynı kişilerle birlikte kız evine gider. O gün kız tarafı, erkek tarafına bazı şartlar ileri sürerek (nadiren de olsa başlık veya annenin süt hakkı gibi...) kızı verirler.

Erkek tarafının yanında getirdiği altın yüzük (*He yüzüğü= Söz yüzüğü*) takılır. Bu yüzüğü takan

gençler evlilik hayatları boyunca kısmetleri açık olsun diye yüzüğü üç defa parmaklarına takıp çıkarırlar. Yüzüğü taktıktan sonra aile büyükleri düğün gününü kararlaştırılır. Düğün gününün tespiti noktasında özellikle dikkat edilen şey, uğursuz geleceğine inanıldığı için düğün zamanının iki bayram arasına denk gelmemesidir. Tüm bu merasimlerle ilk akit yapılmış olur.

Davet: Düğün zamanı yaklaşınca erkek tarafından daha önce seçilmiş olan Toy Beyi (Düğün başkanı) ve *Yenge Başı* (Toy beyinin eşi veya erkek tarafından yaşlı bir bayan), akraba ve dostları düğüne çağırması için "*Köçürgen*" tutarlar. Köçürgen ev ev dolaşarak düğün davetini herkese iletilir. Köçürgene gittiği evlerden "*köçürgen hakkı*" olarak; bulgur, dövme gibi erzaklar ve bahşiş verilir.

Nişan: Söz kesildikten onbeş gün sonra nişan tarihini kararlaştırmak için, oğlanın annesi, ablası ve yakın akrabaları imkânları ölçüsünde hediyelerle kız evine "*onbeş görmeye*" giderler.

Onbeş görmesinde kararlaştırılan tarihte nişan yapılır. Yörede nişana, "*ağır nişan*"da denmektedir. Ağır nişanda oğlan tarafı kızın bütün takılarını takar, takıların tümünün takılması için düğün beklenmez. O gün sadece oğlan tarafı takılarını takar; onların dışında hediye veren ve takı takan pek olmaz.

Oğlan tarafı ağır nişandan yaklaşık onbeş gün sonra, "*ağır görme*"ye tekrar kız evine giderler. Ağır görmeye giderken, oğlan tarafı kızın tüm yakınlarına hediye götürür. Kıza da bir bilezik veya altın, bir takım elbise ve iç çamaşırları götürür. Ağır görmede önce eğlenilir, daha sonra salâvatlarla takı merasimine geçilir ve herkes hediyesini takar. Ağır görmeye gelindiğinde kız tarafı da damada, annesine, babasına ve yakın akrabalarına giysi, pirinç, şeker, çay vb. yiyeceklerden oluşan bir sini hazırlayarak gönderir. Buna "*sini dönmesi*" denir.

Çeyiz: Kız tarafının hazırladığı çeyiz, genelde elişlerinden oluşmaktadır. Çeyiz, sandığa yerleştirilirken o eşyaların bereketli olması için mutlaka besmele ile konulması gerekmektedir.

Düğünden yaklaşık bir hafta önce kız evinde bayanlar çeyiz sermeye başlarlar. Özellikle kızın akraba ve dostları çeyiz görmeye giderler. Yörede çeyize bakmanın bir amacı da, kızın eksiklerini tespit etmek ve düğün hediyesi olarak onları götürmektir.

Kız evinde serili olan çeyizi almak için toy beyi ve damadın yakınlarından genç erkekler düğünden birkaç gün önce gelirler. Çeyiz evden çıkarken, kızın küçük erkek kardeşi ya da akrabalarından küçük bir çocuk, toy beyinden bahşiş almak için sandığa oturur.

Çeyiz erkek evine indirilirken önce ayna taşınır. Aynayı eve getirene bahşiş verilir. Aynanın kırılması uğursuzluk sayılır.

Gelinin çeyizi ileride kaynanası ile olan ilişkilerinde de sürekli söz konusu edilmektedir. Örneğin: Kaynana geline kızdığı zaman "onun çeyizinin zaten çok az olduğunu, baba evinden aç- çıplak gönderildiğini"; gelininden hoşnut olduğunda ise "onun ne kadar hamarat olduğunun çeyizinden belli olduğunu, ev ve el işlerine yatkın olduğunu" hep gelinin çeyizini öne çıkararak vurgular.

Nikâh: Yörede resmi nikâhın yanı sıra dini nikâhta kıyılmaktadır. Dini nikâh söz kesilmesinden hemen sonra kıyılabildiği gibi kına gecesi veya düğün gününde de kıydırılabilmektedir. Resmi nikâh esnasında çok kişinin bulunmasında bir sakınca görülmezken dini nikâh kıyılırken, o mekânda fazla insan olması istenmez.

Bunun sebebi de; bu evliliği çekemeyen insanların nikâh kıyılırken ellerini bağladıkları takdirde bunun ayrılığa delalet edeceğine ya da nikâh kıyılırken açık olan bir kilit kapatılırsa erkeğin basiretinin bağlanacağına inanılmasıdır. İşte bu sebeplerden ötürü dini nikâh gizlice kıyılır. Hatta kaynana, bağlanma olmasın diye nikâh esnasında herhangi bir şeye düğüm atar ve nikâh bittikten sonra düğümü açar. Tüm bu önlemlere rağmen erkek bağlanmışsa, bağın bozulması için onun soğuk suda yıkanması gerekmektedir.

Düğün: Yörede düğünler genellikle üç gün sürer: Cuma akşamı (*Kızlar akşamı*), cumartesi öğlen (*Kız evinde nişan*)-cumartesi akşam (*Kız evinde kına gecesi*), pazar (*Gelin alma*).

Düğünden önce erkek evi, yakınlarına "*Hamur Akşamı*" adı verilen bir davetle ikramda bulunur. Akşamdan sazlı sözlü eğlencelerle hazırlanan hamur, ertesi gün tandırda pişirilerek davetlilere ikram edilir.

Cuma akşamı (Kızlar Akşamı): Oğlan tarafının tuttuğu çalgıcıların düğün evinde Cuma günü akşamdan itibaren çalmaya başlamasıyla birlikte düğünde başlamış olur. Kız tarafı ise kendi evinde eğlenir. Bu eğlenceye erkek tarafından kimse katılmaz. Şayet katılırsa, yüzüne un çalınır.

Kız ve erkek tarafları kendi evlerindeki eğlencelerinden sonra düğünde yenilecek ekmeğin ununu eledikten sonra, gelin ve damada da un eleterek eleği duvara asarlar. Bekârlığın sona erdiği bu geceye "*un akşamı*" da denmektedir.

Cumartesi (Kına gecesi): Cuma akşamından hamur yoğrulur. Cumartesi sabah erkenden kadınların toplanmasıyla, en az dört beş tandırda ekmekler pişirilerek hazır edilir.

Cumartesi günü öğleden sonra düğün yemeği hazırlıkları başlar.

Cumartesi öğlen, kız evinde "*Nişan töreni*" yapılır. Bu törende erkek ve kız tarafının yakın akrabaları geline çeşitli takılar takarlar. Yine eğlenceler yapılır. Nişan bitiminde oğlan evi geri dönüp, akşamki kına gecesi için hazırlık yapar. Bu arada her iki tarafta konuklarına yemek verir.

Cumartesi akşam oğlan evinden kız evine "toyluk" (et, pirinç, şeker, bisküvi, tatlı, meyve, vb.) gönderilir. "Kına gecesi" için oğlan tarafı kız evine tekrar gider. Damadın sadece serçe parmağına, gelininse avucunun içine kına yakılır. Yenge başı, kına yakılırken gelinin avucuna altın koyar ve kırmızı bir mendille gelinin elini sarar. Kına yakılmasının ardından damat, sağdıcı (Azapçeri = Damadın, biri evli biri bekâr olmak üzere iki tane sağdıcı vardır. Fakat bunlardan bekâr olana daha fazla iş düşer.) ve arkadaşları tarafından sandalyesinden tutularak üç kere havaya kaldırılır. Gerek bu esnada, gerekse kına yakılırken salâvat getirilir. Daha sonra gelin oturduğu yerden; damatsa sağdıcıyla birlikte davetlileri tek tek gezerek tebrikleri kabul eder. Bu hayırlama da bitince, gelinle damat birlikte oyuna kaldırılır. Bu gece, damat evlenecek erkeklerin, gelinse evlenecek kızların kafasına "darısı başınıza" diye vurur. Gelinin ayakkabısının altına evlenmek isteyen kızlar isimlerini yazarlar ve kimin ismi erken silinirse onun kısmetinin açılacağına inanılır. Eğlencenin bitimiyle birlikte yenge başı ve yardımcısı olan yengeler dışındaki davetlilerin hepsi gider. Yenge başı ve yengelerin burada kalmasındaki amaç ise; pazar günkü düğün hazırlığına yardımcı olmak ve erkek eviyle koordinasyonu sağlamaktır. Damat ise bu gece sağdıcın evinde misafir edilir. Damadın arkadaşları çeşitli eğlenceler düzenlerler ve bu eğlenceler esnasında sağdıç damadı korumak zorundadır. Çünkü damada çeşitli şakalar yapılmaya çalışılır.

Pazar (Gelin Alma): Pazar günü sabah erkenden kız evinden, damat evine içerisinde; iç çamaşır, çorap, kravat, gömlek, mendil... gibi hediyelerin bulunduğu bir sini gönderilir.

Öğlene doğru oğlan evi, davetlilerle birlikte gelini almaya gider. Kız evine yaklaşıldığında kornalar çalmaya başlar, salâvat getirilerek kız evine girilir. Gelin, yenge başı ve yengeler tarafından özel olarak hazırlanır. Bu sırada gelinin en küçük erkek kardeşi, gelinin beline salâvatlar eşliğinde kırmızı kurdeleyi üç kez dolandırıp dördüncüsünde bağlar ve yenge başından yüklü bir bahşiş alır (**kemer bağı**). Gelini evden almak için damat ve sağdıç içeri girerler. Gelin, yenge başının eşliğinde evden çıkarılmadan önce, anne-babası ve kardeşleriyle helalleşir. Daha sonra salâvat çekilerek duvağı yüzüne atılır (**baş bağı**). Kapıdan çıkarken gelinin erkek kardeşi kapıyı tutar ve toy beyinden bahşiş alır (**kapı bağı**).

Gelini; şayet içeri girmişse damat, yoksa gelinin kardeşleri veya babası koluna girerek odadan çıkarıp toy beyine teslim eder. Toy beyiyle yenge, gelini evden çıkararak arabaya ya da süslenmiş ata bindirir. Kız evinden ayrılırken oğlan evi, "Allah'a ısmarladık. Kusurumuz varsa affedin." diyerek kız eviyle helalleşir.

Gelin evden giderken, su gibi aksın gitsin, yolu açık olsun diye kız tarafı arkasından su döker; yenge, kızın başından şeker, üzüm, leblebi, vb. yiyecekler ve bozuk para atar.

Bu esnada beş- altı atlı, yarışarak oğlan evine gelinin yola çıktığını haber vermeye çalışır. İlk haber veren kimsenin atına "kırap" (eşarp) bağlanır, sahibine de "pörk" adı verilen hediye verilir.

Gelinin Yeni Evine Gelmesi

Gelin götürülürken mümkünse gelinen yoldan dönülmez, farklı bir yoldan dönülür.

Gelin, düğün alayıyla birlikte yeni evine gelip atın üzerinden indirildiği an, gerektiğinde evine ve

kocasına kurban olsun diye kurban kesilir. Bu arada kız evinden alınan tuz, buğday, yiyecek, oğlan evinden alınan tuz, buğday ve yiyecekle karıştırılıp gelinin başına saçılır. Bundaki amaç, gelinin evine daha bağlı olmasıdır.

Gelin eve doğru ilerlerken damat sağdıçla birlikte evin damına ya da yüksekçe bir yere çıkıp, gelinin başına elma atar. Bundaki amaç; gelinin damattan çekinmesi ve sözünden çıkmamasıdır.

Damat, gelinin başına elma attığında bu elma geline değmezse damadın üzerine bir kova su dökülür. Bu arada yere düşen elma parçalarını kim alıp yerse, onun erken evleneceğine inanılır.

Gelinin ayağı uğurlu ve bereketli gelsin diye elmadan sonra başına çerez, üzüm, şeker ve bozuk para gibi şirinlikler dökülür.

Kız evinden alınan tabak, bardak, testi baba evinden kopup yeni evine bağlansın diye geline oğlan evinde kırdırılır; kırılan bu bardak ya da testinin kazayı belayı da götüreceğine inanılır. Gelin eve girerken kaynana, gelinin önünde yumurta kırar. Yumurta kırılınca hiçbir kötülük kalmayacağına inanılır. Yumurtayı kırdıktan sonra kaynana geline şerbet içirir.

Gelin baba evinden soğuyup o evde çakılı kalsın, bir yere gitmesin diye gelinin baba evinden bir tane çivi alınıp damadın evine çakılır.

Gelinin düşünceli olup olmadığını anlamak için kapıya ya da tandırın üstüne bir demir parçası atılır. Gelin o demiri kaldırırsa düşünceli ve kanaatkârdır.

Gelinin tatlı dilli olması için önünde bıçak açılıp kapatılır.

Gelin büyük bir narı yere atar. Bundaki amaç saçılan nar taneleri kadar çocukları olmasıdır.

Gelin içeri girince kayın babasından "Halet" ister. O da bir hayvan ya da altın hediye eder.

Gelin yumuşak huylu olsun diye, eve girerken ayağını yerde serili olan koyun postuna sürer.

Gelin evin kapısının önünde iken, belinden yukarı ayna ve Kur'an-ı Kerim tutulur. Daha sonra kaynana gelinin başının üzerinden üç kere Kur'an-ı Kerim geçirir. Gelin de Kur'an- ı Kerim'i üç defa öpüp alnına kor.

Gelin ve damat ellerini bal kabına batırdıktan sonra kapıya sürerler. Eğer bu bal akarsa evlilikleri iyi olacaktır.

Geline, yeni evine girince ilk olarak mutfağa götürülüp su gibi temiz ve bereketli bir hayat sürmeleri için ona musluk açılıp kapattırılır.

Gelin ve damada şerbet içirilir ki birbirlerine karşı tatlı dilli olsunlar. Şerbet içilen bardağı gelinin ayağının önünde kırarlar ki gelin eve huzur getirsin. Damat evinde gelinin kucağına ilk çocuğu erkek olsun diye bir erkek çocuk verilir. Gelin de bu çocuğun elbisesine altın takar.

Gelinin oturduğu yerde gerdeğe girene kadar lamba yakılır ki, gelin ve damat ömür boyu aydınlıkta olsunlar.

Akşam evde sadece yenge kalır. Yenge, gelin ve damadın yiyeceklerine kadar her türlü ihtiyaçlarını düşünür ve onları hazır eder.

Damat ve sağdıç öğle yemeğinden yatsı namazına kadar sağdıcın evine giderler. Bu arada sağdıç, damada gerekli telkinleri verir. Yatsı namazı kılındıktan sonra gerdeğe sokulmak üzere damat eve getirilir. Damat, gelinin yanına sırtına yumruk atılarak sokulur. Gelin damadı beklerken, damatsa gerdek odasına girdikten sonra iki rekat namaz kılar. Gelin damattan "*Dil Bağı*" (Yüz Görümlüğü) alıncaya kadar konuşmaz.

Düğün Sonrasına Dair İnanış ve Uygulamalar

Ertesi gün gelinin çarşafını yenge toplar. Damat, çarşafı toplayanın alması için yatağın altına para koyar. Ertesi gün gelin ev halkının hepsinin elini tek tek öper; getirdiği hediyelerin kime ait olduğunu yengeye söyler; yenge herkesin hediyesini dağıtır.

Ertesi gün sabah erkenden sağdıçlar gelerek damadı hamama götürürler. Gerdek gecesinden üç gün sonra gelin, kaynanası, görümceleri ve yakınları ile hamama gider. Yanlarında yemiş götürürler ve hamamdaki insanlara ikram ederler.

Düğünden bir hafta sonra kız tarafından damadın evine sini gönderilir. Bu sinideki baklavadan ve gelinin getirdiği hediyelerden, Toy Başı başta olmak üzere sağdıç ve yakın akrabalara dağıtılır.

Düğünden birkaç gün sonra gelin, *ayağı açılsın* diye (Ayağı açılmak: Gelinin yeni evinden ilk kez dışarı çıkarılması) etraftaki ziyaret yerlerinden birine götürüldüğü gibi çok gezmemesi içinde sönmüş tandırın külünde yürütülür.

Gelin ve damat düğünden bir hafta sonra gelinin anne ve babasının elini öpmeye gider. Buna, "el öpme" denir. El öpmede kız tarafı her ikisine de hediye verir. Kız el öpmeye geldikten yaklaşık bir hafta sonra; kız tarafı, kızlarının evde kalan eşyaları ve yaptıkları murtugayı da alarak kızlarını ziyarete giderler.

III. ÖLÜM

Her canlı için kaçınılmaz son olan ölüm, hatta bunun düşüncesi bile nedendir tam olarak bilinmez ama insanoğlunu hep tedirgin etmiştir. Bu tedirginliği en aza indirgemek isteyen insan kendince birtakım çözümler üretmiştir.

Örneğin bazı olayları ölümle özdeşleştirmiş ve bunlardan uzak durduğu takdirde ölümden de uzak olacağını düşünmüş ya da buna inanmak istemiştir. Her ne yaparsa yapsın ölümün kaçınılmaz son olduğunu idrak eden insan, hem ölen kimseye karşı son vazifesini en iyi şekilde gerçekleştirmek için hem de geride kalanların acısını en aza indirgemek için birtakım kural ve kaideleri benimsemiştir.

Ölümün vuku bulmasından önce başlayıp ölüm sonrasında da devam eden inanış ve uygulamalara kısaca değinecek olursak:

Ölümün alametleri: Yöre insanı bazı olayları ölümle özdeşleştirmekte ve bunların gerçekleşmesi halinde ölümün, kendisinin ya da yakınlarından birinin başına geleceğine inanmaktadır. Bu alametlerden bazıları şunlardır:

Ocağın sönmesi; evinin direğinin çökmesi; baykuş ötmesi; köpek uluması; horozun zamansız ötmesi; leyleğin ağzında et getirmesi; yıldız kayması; ay tutulması; güneş tutulması; terliğin ters dönmesi; rüyada ayna kırılması; rüyada evin herhangi bir yerinin yıkılması; rüyada diş dökülmesi; rüyada siyah ayakkabı görmek; rüyada ekmeğin yandığını görmek; rüyada ölmüş biriyle birlikte bir yerlere girdiğini görmek.

Rüyasında çıplak bir erkek gören kadının akrabalarından bir erkek ölür.

Rüyasında dişini çektirdiğini gören kimsenin bi yakını ölür.

Rüyada ölmüş bir akrabayı görmek ölüme delalettir. Eğer "Yanın boş kalsın" denirse kişi ölümden uzaklaşır.

Ölüm döşeğinde olan kimse son nefesini verirken kendinden önce ölen akrabalarını görür. Makasın ağzının açık kalması kefen biçileceğine işarettir. Makasın ağzı hemen kapatılmazsa yakınlardan birisi ölür.

Salı ve Cumartesi günlerinde çamaşır yıkanırsa o evden ölü çıkar.

Rüyada evin direğinin yıkılması evin büyüğünün öleceğine işarettir.

Rüyada, ölmüş kimse çağırırsa yanına birini istiyordur.

Rüyada çıplak kadın görmek, bir erkeğin öleceğine; çıplak erkek görmek ise bir kadının öleceğine işarettir.

Ölü yıkanana kadar yanında bekleyen yakınlarından biri hapşırırsa bu yeni bir ölüm olacağının alametidir. Ölünün bedeni yumuşaksa bu arkasından birinin öleceğinin alametidir.

Ölümle ilgili inanışlar

Rüyasında birinin ya da kendisinin öldüğünü gören kimsenin ömrü uzar.

Mezarlığı elle gösteren kimse, parmağını ısırıp ayağının altına koymalıdır.

Akşamları, özelliklede cuma akşamı sakız çiğnemek ölü eti çiğnemek gibidir.

Rüyada, ölmüş kimse bir şey verirse iyi haberdir; bir şey alırsa kötüye işarettir.

Ölüm Anına Dair İnanış ve Uygulamalar

Ölmek üzere olan kimsenin ağzına azar azar su verilir ve yanında kısık sesle Kelime-i Şahadet getirilip Kur'an-ı Kerim okunur. Eğer ölen kişinin kalbi temizse, iyilerdense başında okuyan biri olmasa da ona melekler okur.

Kişinin rahat can vermesi için kendi yatağında yatması gerekir. Eğer can çekişiyor, rahat

ölemiyorsa; hastanın yatağının altında haram bir şey olduğuna inanılır. Başkasının yatağında yatıyorsa ve hasta kolay can veremiyorsa, yatak sahibinin rızası yoktur.

Can veren kişinin ayakucunda oturulmaz, oturanlar kaldırılır.

Kişinin gülerek can çekişmesi iyidir. Ölürken renginde nur olursa iyilerdendir.

Gözleri açık ölenin gözleri hemen kapatılır. Gözleri açık ölenin geride hasreti vardır, bu dünyaya hasret gitmiştir. Can çekişirken özlem duyduğu kişinin resmi veya herhangi bir eşyası ölünce üzerine konur.

Kişi canını zor teslim ederse, sağlığında çok etmiştir. Kişi can çekişirken gözlerini bir noktaya dikip bakarsa, cenneti ya da cehennemi görüyordur. Ölüm Sonrasına Dair İnanış ve Uygulamalar Ölü karyolada ise aşağıya indirilir.

Ölünün gözleri açıksa kapatılıp, çenesinin altından başa doğru ağzı açık kalmasın diye başı bağlanır. Daha sonra ölünün ayakları, geriye çekilmesin, dik kalsın diye iyice birleştirilerek ayak bileklerinden bezle bağlanır.

Ölünün şişmemesi için göğsüne demir parçası ya da ayna konur.

Ölünün giysileri üzerinden bıçakla kesilerek çıkarılır. Ölünün üzerinden çıkarılan giysiler ve diğer giysileri "canı elbiselerin içinde kalmış" olabileceği için hemen yıkanır.

Ölümün gerçekleşmesinin ardından ilk olarak ayakkabıları dışarı konur, ayakkabıları fakir birisi alır.

Ölümün gerçekleştiği gün, ölü evinde ve komşu evlerde süpürge tutulmaz.

Ölü evinde "ölünün ağzı açılsın, ölünün ağzının tadı gelsin" diye helva yapılarak gelenlere dağıtılır. Kişinin üzerinde öldüğü döşeğe "*ölü döşeği*" denir. Ölü döşeği dışarı çıkartılarak üç gün bekletildikten sonra yünü dökülerek yıkanır.

Ölümün gerçekleştiği odada üç gün ışık yanar ve bir kap içerisinde su bırakılır.

Gelin olmadan ölen genç kızların ellerine kına yakılır.

Akşam ölenin cenazesi sabaha kadar bekletilir. Akşam ölenin cenazesi ertesi gün öğle namazında kaldırılır. Cenaze, öğle namazında ya da ikindi namazında kaldırılır. Akşam namazında cenaze kaldırılmaz.

Yıkama: Ölen kişi, cinsiyetine göre bay ya da bayan tarafından yıkanır. Yıkama sırasında ölünün yanında yakınları bulunur.

Ölünün yıkama suyuna "*cenaze suyu*" denmektedir. Cenaze suyu üç tane kulplu bakır kazan içerisinde hazırlanır ve ölü rahatsız olmasın diye ne ılık ne de sıcaktır. Yıkama suyuna suya el sokulmaz. Suyun sıcaklığı maşrapayla ele dökülerek belirlenir. Cenaze suyu, dönüp arkaya bakılmadan taşınır. Yıkamanın en sonunda ölüye soğuk su dökülür. Bu suya "*kıyamet suyu*" denir. Son suyu dökülürken çocuklarından ve yakınlarından isteyenler su döker, dökerden de, "hakkını helal et" diyerek helalleşirler. Yıkama işi bittikten sonra cenazenin ardından yeni bir ölüm olmasın diye kazan ters çevrilir. Yıkama sırasında kullanılan bütün eşyalar yıkayana veya fakir bir kadına verilir.

Cenaze yıkandıktan sonra, üzerine kullanılmamış havlu atılarak iyice kurulanır.

Kefenleme: Ölü, üç katlı kefene sarılır. Kefenin katları arasına kara çörek veya zemzem suyu dökülür ve kefenin katları arasına güzel kokulu şeyler bırakılır.

Hacdan getirilen kefenin daha makbul olduğuna inanılır.

Kefenleme işlemi bittikten sonra cenazenin başında Fatiha okunur.

Yıkayan ve kefenleme işini yapan kimse işi bittikten sonra, üzerinde ne var ne yok hepsini çıkarır; banyo yapar; gusül abdesti alır ve üzerinden çıkarttığı elbiselerin tümünü yıkar.

Kefenden artan parçalar, yıkayan kadına, fakir birine veya çeyizinde kullanmak üzere bekâr bir kıza verilmektedir.

Defin: Ölü, "*Sal*" adını verilen, birkaç parça ağacın birbirine bağlanmasıyla yapılan tahtanın üzerinde

ya da tabut içerisinde omuzlara alınır. Ölüyü taşımanın sevabı çoktur. Sal/tabut iki adımda bir değiştirilerek taşınır. Sal/tabut devamlı baş tarafından taşınır ve Salın/tabutun önünden geçmek günah sayılır.

Ölü, cenaze namazı kılınıp dualarla daha önce açılan mezara gömülür. Cenaze, başının altına toprak getirilecek şekilde kıble yönü dikkate alınarak, sağ tarafa doğru yatırılır; başı sağ tarafa hafifçe çevrilir. Mezara yerleştirildikten sonra cenaze şişince kefen sıkmasın, sorgu melekleri gelince ölü sıkışmasın, rahat cevap versin diye ayak, bel ve başının bağları çözülür, yüzü açılır.

Yüzü açıldıktan sonra bir yakını, cenazenin gözlerinin üzerine bir avuç toprak koyar. Mezara ilk toprağı ölü yakınları atar. Mezar kazılırken ve kapatılırken kürek elden ele dolaşmaz; sürekli yere konur ve yerden alınır.

Ölü kuylandıktan (defnedildikten) sonra üzerine taştan bir sal bırakılır.

Defin tamamlanıp dualar bittikten sonra mezarın üzerine herkes küçük taşlar bırakır.

Mezarın başına ceviz ağacı, meyve ağaçları veya gül fidesi dikilir.

Cenaze merasiminin bitmesinin ardından cemaat, imamla birlikte toplu olarak mezarlıktan cenaze evine gider.

Cemaat mezarlıktan ayrıldıktan sonra, yakınlarından birisi mezarda kalır. Çünkü ölen kişi, bu kalabalık neden toplanmış diye merak edip kalkmaya çalışınca kafasını baş taşına çarpar ve öldüğünü anlarmış. İşte bu sesi işitmek için bir kişi mezarın başında bekler.

Eğer intihar ederek öldüyse mezarlığın dışına ya da mezarlığın uzak bir köşesine gömülür.

Şehitse mezarının başına bayrak dikilir.

Yas: Ölen kişinin yakınları yas tutup ağlaşırlar. Ağlaşma, kadınlar tarafından ağıtlar yakılarak sürer. Bu ağlaşmaya "*Sagu*" denir.

Taziyeye gelen kişi oturur oturmaz Kur'an-ı Kerim okur, şayet okumayı bilmiyorsa cemaatte hazır bulunan imam Kur'an-ı Kerim okumaya başlar. Gelenlere çay ve şeker ikram edilir. Taziyeye gelenler, ölü evine şeker (bazense çay) getirirler.

Yas süresi ölenin yaşına ya da ölümün türüne göre değişmekteyse de yörede genelde üç gün ile on gün arasında değişmektedir. Bu süre içinde ölü evine, eş, dost ve akrabalar taziyeye (baş sağlığına) gelirler. Yas süresince ölü ailesi tıraş olmaz, renkli kıyafetler giymez ve kıyafet değişmez. Cenaze evinde yas süresince yemek yapılmaz, yakınları ve komşuları yemek getirir.

Yas süresi sonunda matemi sona erdirmek için yakın erkek akrabalar, cenaze sahibi erkekleri berbere götürür ya da berberi getirerek onları saç sakal tıraşı ettirirler. Bayanları ise; yakın bayan akrabalardan birkaçı yanlarında leçek (yazma), sabun, entari, şeker gibi şeylerle birlikte gelerek banyo yaptırırlar ve onların çamaşırlarını yıkarlar. Cenaze olduğu zaman, o civarda düğün dernek varsa ertelenir veya ölü sahibinden izin alınır.

Ölüm Sonrası Belirli Dönemlere Dair İnanış ve Uygulamalar

Ölümün ilk perşembesi, mezarlığa gidilip Yasin okunur.

Ölümün haftasına, ölenin tüm eşyaları ve bir miktar para fakirlere verilir. Ölen kişinin yatağı, yorganı ve yastığı, oradaki ruhun daha kolay gitmesi için komşular ve dostları tarafından dışarıya çıkarılıp yıkanır. Ayrıca gene bu süreçte ölen kişinin yaşarken kılmadığı namazların, tutmadığı oruçların, yerine getirmediği ibadetlerin ve borçlarının hatim ıskatı yapılır.

Ölümün kırkıncı gününde ve elli ikinci gününde hatim indirilir, Yasin ve mevlit okutulur, tandırda yapılan ekmeğin içine helva koyularak dağıtılır. Yasin ve mevlit okutulmasındaki amaç; elli ikinci günde ölünün kemiklerinin birbirinden ayrıldığına, şayet ölü adına iyi şeyler yapılır ve onun ruhuna hediye edilirse kemiklerinin çok daha kolay ayrılacağına inanılmasıdır.

Arife ve bayram günlerinde ölü sahipleri mezarlığa giderek, çocuklara lokum ve şeker dağıtıp, mezar başında Yasin okur ya da okuturlar.

Cenazesi olan aile bir sene dolmadan düğün yapmaz ve düğünlere katılmaz.

Cenazeden sonra gelen ilk bayram "*Kara*

Adilcevaz Kalesi

Bayram"dır. Bayram namazından sonra imam, cemaati de alıp kara bayramı olan eve bayramlaşmaya gider. Bu bayramda ev halkı misafirliğe gitmez ve evde tatlı türü şeyler yapılmaz. Tüm akrabalar ve tanıdıklar yas bayramlarından dolayı ölü evine ziyarete gelirler.

Ruhla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Ruh; bir tanedir; gelir, gezer, görür, gider; ruh çıkar beden kalır; bedendeyken insanın kalbindedir; insan ölür ölmez bedenden çıkar; kıyamet kopunca yerine yerleşip suallere cevap verir.

Gurbette ölenin ruhu evine gider.

Ruh, özellikle Cuma ve bayram akşamları evine gelir. Ruh ağlayarak geri gitmesin; güle güle gitsin diye o günlerde Kur'an-ı Kerim okunur.

Ruh, ölümden yedi gün sonra geri gelip "evimin ışıkları yanıyor mu, evim kalabalık mı, dua okutuyorlar mı; yemeğimi veriyorlar mı" diye bakar. Olmadık zamanlarda evde sinek vb. canlılar dolaşırsa, bu birinin ruhu olabilir.

SONUÇ

Araştırmamızın konusunu her ne kadar Adilcevaz ile sınırlandırmışsak ta, sonuçta elde ettiğimiz veriler sadece bu yöreyle sınırlı kalmayacak kadar genel olmuştur. Geçiş dönemleri olarak nitelendirdiğimiz "Doğum, Düğün ve Ölüm" zamanlarına ait inanış ve uygulamalara baktığımızda neredeyse tamamına yakınının Anadolu'nun diğer yörelerindekilerle aynı olduğu ya da büyük benzerlikler taşıdığı görülmektedir.

Ne acıdır ki; Anadolu'ya ilk girdiğimiz dönemlerde bizi ağırlayan, ecdadımıza ait birçok eseri barındıran bu yöremiz şimdi bizlere o kadar uzak ve yabancı kalmış ki! Şu ana kadar adını dahi belki duymadığımızdan ya da nerede olduğunu tam olarak bilmediğimiz dolayı yabancı olduğumuz; aradaki mesafe farkından dolayı bizlere uzak olduğunu düşündüğümüz Adilcevaz'ı ve bu yöreyi tanıdıkça buraların bize ne kadar yakın olduğunu anlamamız çok daha kolay olacaktır. Ama bunlardan daha önce yapılması gerek şey: Adilcevazlıların bunu istemesi ve bunun gereğine inanmasıdır.